

VZŤAH VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV K ČSR A ČESKOSLOVENSKÉMU ZAHRANIČNÉMU ODBOJU V ROKOCH 1939–1941

Ondrej Druga

1 Úvod

Vojvodinskí Slováci¹ predstavujú špecifickú časť dolnozemských Slovákov.² Táto komunita sa už od druhej polovice 19. storočia vyznačovala silnou národnou identitou, súdržnosťou a občianskou angažovanosťou. V medzivojnovom období tiež bola charakteristická veľmi silným vzťahom k Československej republike (ďalej ČSR), ktorý vyplýval predovšetkým z dominujúcej evanjelickej konfesie. Tento pozitívny vzťah sa odzrkadlil dokonca v tom, že napriek silnému národnému povedomiu sa predstavitelia tejto komunity zvykli pri oficiálnych príležitostiach označovať za príslušníkov československého národa. Vojvodinskí Slováci mali počas celého medzivojnového obdobia nadpriemerne čínorodý spolkový život, rovnako nadpriemernú úroveň tu dosahovala ich občianska angažovanosť a aktivita. V takmer každej slovenskej komunite fungovalo viacero kultúrnych, osvetových či hospodárskych spolkov. Väčšina z nich bola združená spolu s českými spolkami v Československom zväze.³ Pre národno-spoločenský život menšiny boli v tomto období najdôležitejšími inštitúciami Matica slovenská v Juhoslávii (ďalej MSJ) založená v roku 1932 a Slovenská evanjelická a.v. cirkev v Juhoslávii (ďalej SECAV).

¹ Okrem slovenských komunít definovaných dnešnými hranicami Vojvodiny – autonómnej oblasti na severe Srbska – zaraďujem medzi vojvodinských Slovákov aj ďalšie tri slovenské enklávy, ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti Vojvodiny – Bošovce, Dobanovce a Ilok. Všetky tieto komunity majú spoločný pôvod a charakter, čím sa v sledovanom období výrazne odlišovali napríklad od slovenských komunít v Slavónsku, s ktorými sa ocitli v tom istom štáte. V sledovanom období bolo vojvodinských Slovákov približne 60 000.

² Medzi dolnozemských Slovákov sa všeobecne zvyknú zaraďovať slovenské enklávy, ktoré sa po vzniku ČSR ocitli južne od hranice Slovenska. Dnes ide o krajanské komunity v Rumunsku, Maďarsku, Chorvátsku, Srbsku a Bulharsku.

³ Oficiálny názov organizácie bol *Československý zväz v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov*, po štátoprávných zmenách v roku 1929 bola organizácia premenovaná na *Československý zväz v Kráľovstve Juhoslávia*.

Cieľom tohto príspevku je priblížiť a analyzovať vzťah vedúcich predstaviteľov tejto komunity voči československému odbojovému hnutiu v zahraničí a jeho frakciám v rokoch 1939–1941.

2 Vzťah k vnútornej politike ČSR v medzivojnovom období

Pre vzťah predstaviteľov sledovanej komunity k odbojovému hnutiu a jeho frakciám je nutné analyzovať ich vzťah k jednotlivým prúdov vnútornej politiky v medzivojnovnej ČSR. MSJ aj SECAV ako hlavné inštitúcie reprezentujúce komunitu udržiavali pravidelné kontakty s československým vyslanectvom v Belehrade, boli však aj v priamom kontakte s inštitúciami v ČSR, čo nebolo bežné pri všetkých krajanských komunitách.⁴ V kontaktoch s ČSR v tridsiatych rokoch 20. storočia vynikal Ján Bulík.⁵ Ten patril medzi vedúce osobnosti vojvodinských Slovákov v 30-tych rokoch 20. storočia. S ČSR bol prepojený aj ekonomicky a politicky: ako právnik zastupoval viaceré československé podniky v Juhoslávii⁶ a ako člen juhoslovanskej Združenej opozície niekoľkokrát skontaktoval opozičných predstaviteľov s československými vládnymi kruhmi. Treba spomenúť, že Bulík sa poznal s vysokými predstaviteľmi politického života v ČSR: v relatívne priateľskom vzťahu bol s Jánom Ursíny, v dlhodobom kontakte bol s Hubertom Ripkom, za člena MSJ získal v roku 1935 Edvarda Beneša.⁷ Zvlášť treba spomenúť Bulíkov vzťah k Milanovi Hodžovi a jeho rodine. Podľa spomienok Hodžovho vnuka

⁴ Išlo o kontakty s kultúrnymi spolkami na Slovensku, hlavne s Maticou slovenskou, ale tiež s Československým ústavom zahraničným v Prahe, ktorý mal na starosti krajanskú problematiku.

⁵ Ján Bulík sa narodil 1. 1. 1897 v Kovačici v národne uvedomelej a aktívnej rodine. Jeho rodičia patrili medzi hlavných iniciátorov Kovačického procesu v roku 1907. Vyštudoval srbské gymnázium v Novom Sade a právo na univerzitách v Belehrade a Záhrebe. Bol aktívny pri zlomových udalostiach začleňovania Vojvodiny do Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov na jeseň 1918. Po roku 1928 prebral vedúcu úlohu medzi vojvodinskými Slovákmí, keď bol zvolený za predsedu Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. V roku 1932 bol zvolený za predsedu MSJ (na tomto poste pôsobil do roku 1935) a zároveň za generálneho dozorcú SECAV, kde pôsobil do roku 1937.

⁶ Napríklad išlo o podnik Batovho koncernu v Borove a chemickú továrňu Zorka, v ktorej bol 80%-ným akcionárom československý kapitál. Súkromná pozostalosť J. Bulíka, Malachov – nespracované, List J. Bulíka T. Maksimovičovi, 1939.

⁷ Súkromná pozostalosť J. Bulíka, Malachov – nespracované, List J. Bulíka J. Ursínymu, 4. 3. 1937; Národní archiv (ďalej NA), fond Archiv Huberta Ripky (ďalej fond AHR), kart. 138, sign. 1-11-71-7. List J. Bulíka Policajnej správe v Novom Sade, január 1936; Minister dr. Eduard Beneš členom Matice slovenskej v Juhoslávii. In: Národná jednota, 29. 6. 1935; 16. č. 26, s. 1.

Jána Pálku bol blízkym rodinným priateľom, s M. Hodžom aj jeho synom Fedorom si tykal.⁸ M. Hodža mal medzi vojvodinskými Slovákami všeobecne silnú pozíciu už od začiatku 20. storočia, keď bol dvakrát zvolený za poslanca Uhorského snemu práve v kulpínskom volebnom okrese.⁹

Vojvodinskí Slováci vydávali v medzivojnovom období viacero periodík, medzi ktorými mal dominantné postavenie politicko-spoločenský týždenník *Národná jednota*. Vplyvným faktom bolo, že vedúce pozície v MSJ aj v *Národnej jednote* obsadili v sledovanom období tie isté osobnosti, ktoré mali v mnohých otázkach spoločný názor a konali do veľkej miery koordinovane. Konkrétne išlo o predsedu MSJ a biskupa SECAV Samuela Štarkeho,¹⁰ predsedu Ľudovýchovného odboru MSJ a redaktora *Národnej jednoty* Andreja Siráckeho,¹¹ tajomníka MSJ a redaktora *Národnej jednoty* Michala Topoľského¹² a Pavla Vrbovského. Keďže všetci menovaní pôsobili takmer výlučne v Petrovci,¹³ ďalej ich budem uvádzať ako petrovskú skupinu.

Medzi často rozoberané témy na stránkach *Národnej jednoty* patrili aj udalosti v ČSR vrátane detailného sledovania politickej situácie, ako aj slovenskej otázky. Okrem iného bola táto skutočnosť spôsobená tým, že viaceré vedúce osobnosti vojvodinských Slovákov vrátane redaktorov a dopisovateľov *Národnej jednoty* vyštudovali v ČSR. Názor jeho redaktorov nemôžeme

⁸ PALKA, John: *Moje Slovensko, moja rodina*. Bratislava 2010, s. 34; Archiv Ústavu T. G. Masaryka v Prahe (ďalej AŤGMP Praha), fond Edvard Beneš II. (ďalej fond EB II.), kart. 219, sign. 38-2-12. List J. Bulíka M. Hodžovi, 17. 1. 1940; AŤGMP Praha, fond EB II., kart. 217, sign. 38-2-2/11. Poznámky o činnosti Dr. Milana Hodži a jeho spolupracovníkov v našom odboji. V Paříži a Londýně, v květnu a v září 1940.

⁹ Kulpínsky volebný okres (pomenovaný podľa väčšiny slovenskej obce Kulpín) zahŕňal väčšinu zo koncentrovaného slovenského osídlenia v južnej Báčke vrátane najaktívnejšej obce Petrovec.

¹⁰ Samuel Štarke sa narodil 27. 3. 1888 v Mošovciach. Evanjelickú teológiu študoval v Bratislave, v Rostocku a v Lipsku. V roku 1913 sa stal kaplánom v Petrovci, kde sa o krátky čas stal farárom. Bol aktívny pri zlomových udalostiach roku 1918. V roku 1932 bol zvolený za podpredsedu MSJ a biskupa SECAV v Juhoslávii. V rokoch 1935–1941 bol predsedom MSJ. V dobovej tlači aj prameňoch sa jeho priezvisko písalo v dvoch formách – Starke aj Štarke. V tejto práci bude používať druhý variant.

¹¹ Andrej Sirácky sa narodil 9. 12. 1900 v Petrovci. Vyštudoval na UK v Prahe, kde bol členom skupiny DAV. Po návrate do Petrovca učil na miestnom gymnáziu a v rokoch 1933–1941 bol šéfredaktorom politického týždenníka *Národná jednota*. Po roku 1948 sa presťahoval do Bratislavy, kde pôsobil vo vysokých akademických a politických funkciách.

¹² Michal Topoľský sa narodil v Báčskom Petrovci 6. 4. 1906. Vyštudoval na Filozofickej fakulte UK v Prahe, kde získal aj doktorát. V tridsiatych rokoch 20. storočia patrila medzi najaktívnejších pracovníkov MSJ, kde viac rokov vykonával funkciu tajomníka. Po druhej svetovej vojne repatrioval do Bratislavy, kde pôsobil na vysokých akademických pozíciách.

¹³ Ide o obec s dnešným názvom Báčsky Petrovec. V práci používam dobový slovenský názov.

samozrejme automaticky považovať za názor všetkých členov vojvodinskej slovenskej komunity, avšak vzhľadom na jej veľký náklad (pohyboval sa medzi 1500–2000 výtlačkami) a informačný monopol (v celej Juhoslávii nevychádzalo v slovenčine žiadne iné politicky orientované periodikum) môžeme konštatovať, že medzi politicky angažovanou časťou vojvodinských Slovákov mala Národná jednota a názory jej redaktorov dominantný vplyv.¹⁴

Postoj vedúcich predstaviteľov vojvodinských Slovákov k vnútornej politike ČSR bol dlhodobo čechoslovakistický. Zaujímavé je, že napriek dlhodobej práci na udržaní vysokého stupňa národného povedomia až nekriticky a zosmiešňujúco odsudzovali snahy autonomistických strán na Slovensku. Tento postoj sa menil až po prijatí autonómie Slovenskej krajiny 6. októbra 1938, keď autonómne postavenie Slovenska v rámci druhej republiky odobril aj M. Hodža.¹⁵ Ďalšie separatistické tendencie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej HSĽS), ktorá v autonómnych orgánoch prakticky získala mocenský monopol, však už vedúci predstavitelia vojvodinských Slovákov prosredníctvom Národnej jednoty rázne odsúdili.¹⁶

3 Situácia po rozpade ČSR

Rozbitie ČSR v marci 1939 bolo udalosťou, ktorú v Juhoslávii veľmi citlivo vnímala nielen miestna česká a slovenská menšina, ale aj veľká časť majoritného obyvateľstva.¹⁷ Protestovali predovšetkým spolky s väzbou na ČSR, medzi ktoré patrili napríklad v Juhoslávii veľmi rozšírený Sokol.¹⁸ Vedúci predstavitelia vojvodinských Slovákov vydali takmer okamžite odmietavé stanovisko k rozbitiu ČSR a vzniku jeho nástupníckych štátnych útvarov na stránkach miestnej slovenskej tlače.¹⁹ O rozbití ČSR informovali dokonca aj cirkevné a náboženské časopisy vojvodinských Slovákov, ktoré sa za nor-

¹⁴ KMEŤ, Miroslav: *Krátke dejiny dolnozemsých Slovákov 1*. Nadlak 2012, s. 299–300.

¹⁵ *Autonomia Slovenska. Dohoda medzi Slovákmi a Čechmi*. Národná jednota, č. 41, 8. 10. 1938, s. 1; *Zahraniční Slováci a nové Česko-Slovensko*. Národná jednota, č. 44, 29. 10. 1938, s. 1.

¹⁶ *Slovensko volí*. Národná jednota, č. 51, 17. 12. 1938, s. 2.

¹⁷ Napríklad už vo večerných hodinách 15. 3. 1939 sa v Belehrade konala študentská demonštrácia, na ktorej sa zúčastnilo niekoľko tisíc ľudí. SOVILJ, Milan: *Československo-jugoslávské vzťahy v letech 1939–1941. Od zániku Československej republiky do okupácie Kráľovství Jugoslávie*. Praha 2016, s. 57–60.

¹⁸ *Valné zhromaždenie sokolskej župy v Novom Sade*. Národná jednota, č. 12, 25. 3. 1939, s. 2.

¹⁹ *Samostatný slovenský štát pod ochranou Nemecka*. Národná jednota, č. 11, 18. 3. 1939, s. 1.

málnych okolností politickej situácii nevenovali.²⁰ MSJ reagovala na rozbitie ČSR aj organizovaním množstva prednášok po slovenských obciach. Výnimočné bolo, že prednášková sezóna, ktorá sa zvyčajne konala len v zimnom období, sa kvôli rozpadu ČSR predĺžila až do apríla.²¹ Pri všetkých týchto informačných aktivitách pritom bol badateľný jasný cieľ – viesť slovenskú menšinu k odmietnutiu prvej Slovenskej republiky (ďalej prvá SR)²² a pripraviť ju na prácu pre formujúce sa odbojové hnutie.

Jadrom vznikajúceho československého odbojového hnutia v Juhoslávii sa stali pracovníci zrušeného československého vyslanectva v Belehrade na čele s dovtedajším československým vyslancom Jaroslavom Lípom.²³ Druhým významným centrom československého odbojového hnutia v Juhoslávii sa stal Záhreb, kde sídlil Československý zväz pod vedením jeho predsedu prof. Františka Smetánku.²⁴ Zachovanie Československého zväzu po rozpade ČSR však nebolo samozrejmosťou. Vedúci predstavitelia oboch národností viedli o ďalšom spoločnom postupe viacero rokovaní. Prvým z nich bola schôdza výkonného výboru Československého zväzu. Iniciovali ju vojvodinskí Slováci, ktorí chceli vydať jednoznačné vyhlásenie, že Slováci a Česi v Juhoslávii zostávajú jednotní, a že Československý zväz ostáva ich spoločnou centrálnou organizáciou.²⁵ Zarážajúce je, že časť predstaviteľov juhoslávanských Čechov na rozdiel od Slovákov rezignovala na myšlienku boja za obnovu ČSR, respektíve nechcela odbojovú akciu robiť otvorene. Dokonca chceli obmedziť kontakt so Slovákami a premenovať československé spolky na české. Proti tomuto však rozhodne protestovali Slováci a následne aj väčšia časť Čechov. Zväz sa teda predovšetkým vďaka odhodlaniu slovenských

²⁰ *Slovenská sloboda*. Nádej, evanjelického a.v. smeru mesačník, č. 3, marec 1939, s. 2–3; *Smutná Veľká noc*. Nádej, evanjelického a.v. smeru mesačník, č. 4, apríl 1939, s. 1–2.

²¹ Išlo napríklad o prednášky s názvom *Vznik a zánik Československej republiky*, ale aj prednášky jasne vyzývajúce na boj za obnovu ČSR, ako napr. *Tragédia Česko-Slovenska a naše úkoly*. *Prednášky*. Národná jednota, č. 13, 1. 4. 1939, s. 4; *Prednášky*. Národná jednota, č. 15, 15. 4. 1939, s. 3.

²² Pre zjednotenie terminológie používam výraz prvá Slovenská republika aj pre označenie obdobia pred prijatím ústavy z 21. 7. 1939.

²³ SOVILJ, M.: c. d., s. 62.

²⁴ NAČR Praha, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, kart. 118, sign. 109-7/31. Studie Reichssicherheitshauptamt v Berlíně o Čechách v zahraničí.

²⁵ Památník národního písemnictví v Prahe (ďalej PNP Praha), fond Otto Sobotka (fond O. Sobotka), č. inv. 1678. List O. Sobotku Asociácii československých novinárov v Paříži, 20. 4. 1939.

predstaviteľov dal do služieb odboja.²⁶ V ďalšom období v pravidelnom styku s inými krajauskými organizáciami, ako aj s ústredím zahraničného odboja.²⁷

Samotný vzťah vojvodinských Slovákov s juhoslovanskými Čechmi sa vplyvom udalostí ohrozenia a následného rozbitia ČSR výrazne zlepšil – dostal sa dokonca na najlepšiu úroveň v dovtedajšej histórii vzťahov týchto dvoch komunít – cielene sa začalo pracovať na ich väčšom prepojení.²⁸ O sile odozvy rozbitia ČSR vo Vojvodine svedčí aj skutočnosť, že puto k ČSR si v tomto období vytvorili aj vojvodinskí Rusíni, ktorí sa k nej v predošlom období nehlásili.²⁹

4 Postoj k odbojovým koncepciám v lete 1939

Názory petrovskej skupiny na začínajúci diskurz o vedení odboja sa dozvedáme z časopisu *Národná jednota*. Články k tejto téme sa v nej začali objavovať už od jari 1939. Popri oponovaní vládnucemu režimu na Slovensku začala redakcia zdôrazňovať potrebu vyriešenia slovenskej otázky v rámci obnovenej ČSR, pričom sa stavala proti obnoveniu centralistickej čechoslovakistickej politiky. Napríklad v júni 1939 uverejnila článok Štefana Osuského z Československého boja na tému štátoprávneho postavenia Čechov a Slovákov v „obnovenej vlasti“. Už použitie takejto formulácie samo o sebe predstavovalo dosť revizionistický a odvážny prístup, jasne evokujúci začínajúci odboj. Boli tu uvedené Osuského slová dosť jasnej a výraznej kritiky pražského centralizmu, ako aj fakt, že v tej dobe boli mnohí Česi veľmi negatívne nastavení voči Slovákom a hrozili im ešte väčším centralizmom ako bol ten dovtedajší. Osuský v článku obhajoval oprávnenosť slovenských požiadaviek: „Dokiaľ tí Česi a Slováci, ktorí nešťastný centralizmus budovali

²⁶ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a. Situácia, možnosti a potreby čs. oslobodzovacej akcie v Juhoslávii. Od Dr. Čaploviča v Paríži, 15. 11. 1939; ŽUFFA, Vladimír Ján: *Skok do neznáma*. Bratislava, 2004. s. 32–33.s

²⁷ PNP Praha, fond O. Sobotka, inv. č. 1678. List O. Sobotku Asociácii československých novínárov v Paríži, 20. 4. 1939.

²⁸ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a. Situácia, možnosti a potreby čs. oslobodzovacej akcie v Juhoslávii. Od Dr. Čaploviča v Paríži, 15. 11. 1939; ŽUFFA, V. J.: *c. d.*, s. 32–33; *Slovenským spolkom a ustanovizniám*. Národná jednota, č. 24, 17. 6. 1939, s. 3.

²⁹ Delegácia vojvodinských Rusínov sa v auguste 1939 prihlásila k užšej spolupráci s juhoslovanskými Slovákmí a Čechmi a ich organizácia Ruská matica sa rozhodla vstúpiť za člena Československého zväzu – napriek tomu, že počas celého medzivojnového obdobia o to neprejavili záujem. *Priebeh XXI. nár. slávností*. Národná jednota, č. 34, 26. 8. 1939, s. 1; NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a. Situácia, možnosti a potreby čs. oslobodzovacej akcie v Juhoslávii. Od Dr. Čaploviča v Paríži, 15. 11. 1939.

a pestovali, neprehlásia verejne, že ich politická koncepcia zbankrotovala, že je mŕtva a že ju nechajú v hrobe hniť, dotiaľ majú Slováci právo mať nedôveru k ich horleniu za jednotu československú. (...) Kto Slovákom vyhráža centralizmom a prenasledovaním, je nepriateľom obnovenia republiky...“³⁰ Uvedenie tohto článku už v júni 1939 znovu potvrdzovalo, že vedúce osobnosti vojvodinských Slovákov v tomto období jasne a otvorene počítali s odbojovou činnosťou a následnou obnovou ČSR. Taktiež už v tomto období – dlhý čas predtým, ako sa k odbojovej činnosti verejne pridal M. Hodža – mali redaktori jasné stanovisko k tomu, akú koncepciu obnovenia ČSR považovali za najlepšiu.

Svoje dlhodobé informovanie o prvej SR aj o odbojových koncepciách autori Národnej jednoty sami otvorene priznali a skorigovali v čísle 29 z 22. júla 1939: „Kto pozorne sleduje písanie Národnej Jednoty najmä od septembra minulého roku, mohol sa jasne presvedčiť o našom stanovisku (v súvislosti so zánikom Československa a utvorením ‚samostatného‘ slovenského štátu). Každé číslo nášho časopisu stojí tu ako dokument, ako svedok našej slovenskosti a slovanskosti. Na tomto nemáme čo meniť ani dnes. My stojíme pevne ako múry hradné. Sme si vedomí svojej zodpovednosti a tiež i toho, že tým plníme iba svoju slovenskú povinnosť.“ V texte však znovu priznali korekciu svojho predošlého čechoslovakistického pohľadu, ktoré nastalo predovšetkým od jesene 1938: „Nie sme proti Slovensku a proti prirodzeným právam slovenského národa. Vieme, že minulosť sa nikdy nevracia a že pomer česko-slovenský i v budúcnosti sa musí vyriešiť v smysle samobytnosti slovenského národa. Ale práve tak vieme i to, že táto samobytnosť môže byť zabezpečená iba v rámci Československej republiky.“ Definovaním týchto hodnôt v podstate znovu predpovedali svoju podporu Hodžovej odbojovej koncepcii aj frakcii, ktorá sa výraznejšie začala prejavovať až takmer o pol roka neskôr. Ďalej v texte spomenuli svoj pohľad na vývoj na Slovensku po 14. marci, ktoré zhrnuli v závere: „Nuž takéto hodnoty a takúto tradíciu my odmietame. A robíme to preto, že sme Slováci a to povedomí Slováci, hodní tohto mena a vedomí si smyslu našej minulosti a príkazu budúcnosti.“³¹

Akýmsi osamelým bežcom bol v slovenskej vojvodinskej inteligencii Pavel Šulan, farár v Palánke,³² ktorý bol zástancom čechoslovakizmu. V auguste 1939 bol na titulnej strane Národnej jednoty uvedený jeho článok *Do boja za našu spravodlivú národnú vec!*, v ktorom vyzval vojvodinských Slovákov,

³⁰ *Vyslanec Osuský o pomere Slovákov a Čechov...* Národná jednota, č. 24, 17. 6. 1939, s. 1.

³¹ *Chýry. Naše stanovisko.* Národná jednota, č. 29, 22. 7. 1939, s. 4.

³² Ide o mesto s dnešným názvom Báčska Palánka, resp. v srbsčine Bačka Palanka. V článku používam dobový slovenský názov.

aby sa aktívne zapojili do boja za oslobodenie. V článku pritom použil spojenia „československý náš národ“ a „Čechoslováci“, čo potvrdzuje jeho čechoslovakistické presvedčenie.³³

Najaktívnejšie sa do priamej práce pre československý odboj zapojil J. Bulík. V období medzi rozbitím ČSR a vypuknutím druhej svetovej vojny ho možno označiť za jedného z najaktívnejších odbojových pracovníkov vôbec: už od mája cestoval medzi Belehradom, Slovenskom, Protektorátom, Švajčiarskom, Francúzskom a Veľkou Britániou.³⁴ Jeho cesty mali informačný účel – pracoval ako kuriér prioritne pre spolupracovníkov M. Hodžu, ktorého viackrát navštívil.³⁵ Predovšetkým išlo o stretnutia s Jánom Lichnerom³⁶ – v podstate hlavným Hodžovým zástupcom na Slovensku.³⁷ Celkovo sa však stretával s relatívne vysokými predstaviteľmi formujúceho sa odbojového hnutia doma i v zahraničí: s profesorom V. Klecandom z Politického ústredia,³⁸ so Š. Osuským, J. Slávikom, R. Viestom a H. Ripkom. Prenášal informácie o perspektívach obnovy ČSR, o počiatočných rozporoch medzi Benešom a Hodžom a ich plánovanom stretnutí.³⁹ O tom, že Bulík nebol len kuriér, ale aj politický spolupracovník v tomto období svedčí to, že 17. augusta 1939 mu M. Hodža adresoval list s inštrukciami pre Slovákov aktívnych v odboji.⁴⁰ V auguste 1939 bol Bulík znovu v Paríži, na spiatocnej ceste sa dlhší čas zdržal v Prahe.⁴¹ Počas tejto cesty bol sledovaný protektorátnou políciou, ktorá

³³ *Do boja za našu spravodlivú národnú vec!* Národná jednota, č. 30, 19. 8. 1939, s. 2.

³⁴ Súkromná pozostalosť J. Bulíka, Malachov – nespracované, Kópia cestovného pasu Jána Bulíka; Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív v Prahe (ďalej VÚA-VHA Praha), sbírka osvědčení podle zákona č. 255/1946. Ján Bulík, č. 126934/47.

Okrem toho pravdepodobnosť Bulíkových ciest do Londýna zvyšujú inštrukcie zaslané v tomto čase F. Smetánkovi – preventívne mu odporúčali vybaviť si víza aj pre Londýn. NA, fond AHR, kart. 138, sign. 1-11-55. List I. Ducháčka F. Smetánkovi. 9. 8. 1939.

³⁵ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 377. List Lípu čs. zahraničnému ústrediu v Londýne, 24. 9. 1939.

³⁶ Ján Lichner sa narodil 17. 2. 1897 vo Veľkom Čepčine. Vyštudoval právo, pôsobil v Agrárnej strane, za ktorú bol v rokoch 1935–1939 poslancom Národného zhromaždenia. Dňa 6. 10. 1938 podpísal ako zástupca agrárnikov Žilinskú dohodu a stal sa ministrom pošt a železníc v autonómnej vláde. V rokoch 1939–1940 bol riaditeľom a predsedom správnej rady Slovenskej všeobecnej banky.

³⁷ RYCHLÍK, Jan: *Zápisky Jána Lichnera z väzenia*. Historický časopis, 46, 1998, č. 1, s. 108.

³⁸ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 217, sign. 38-2-2/11. Poznámky o činnosti Dr. Milana Hodži a jeho spolupracovníkov v našom odboji. V Paríži a Londýne, v kvétnu a v zátí 1940.

³⁹ RYCHLÍK, J.: c. d., s. 118.

⁴⁰ JABLONICKÝ, Jozef: *Z ilegality do povstania (Kapitoly z občianskeho odboja)*. Banská Bystrica 2009, s. 25–26.

⁴¹ RYCHLÍK, J.: c. d., s. 118.

hlásenie o jeho pobyte podala ďalej na gestapo.⁴² Okrem sprostredkovania informácií Bulík počas tejto cesty znovu riešil aj otázku financovania slovenskej časti odboja, ktoré bolo v tomto období problematické.⁴³ Podľa dostupných informácií teda Bulík v tomto období naďalej najužšie spolupracoval s M. Hodžom, avšak bol dôležitou spojkou aj pre českých odbojárov bližších skôr E. Benešovi. Vzhľadom na to, že konflikt v odbojovom hnutí nebol ešte výrazný, nemôžeme konštatovať, že by jednoznačne stranil Hodžovej frakcii – koniec koncov, Hodža ho v spomenutom liste inštruoval, aby Slováci v odboji čím užšie spolupracovali s Čechmi.

5 Postoj k odbojovým koncepciám po vypuknutí vojny

Aj po vypuknutí druhej svetovej vojny, ktorá sa v Juhoslávii prejavila okrem iného sprísnením cenzúry, zotrvali vojvodinskí Slováci pri verejnej podpore odboja. Okrem osláv výročia smrti T. G. Masaryka⁴⁴ bola najväčšou verejnou akciou s podtónom podpory československého odboja slávnostná posviacka novej budovy slovenského evanjelického sirotinca v Kovačici 19. novembra 1939. Jedným z oficiálnych hostí bol aj J. Lípá. Po zaspievaní juhoslovanskej štátnej hymny prítomní spontánne zaspievali aj československú hymnu Kde domov můj a Nad Tatrou sa blýska. Pozdravné telegramy zaslali zhromaždené osobnosti okrem juhoslovanských štátnych autorít aj predsedníctvu Československého zväzu v Záhrebe a Československej besede v Daruvere. Na Slovensko ani do Protektorátu žiaden telegram nezaslali.⁴⁵ Táto udalosť predstavuje najväčšiu známu verejnú akciu vojvodinských Slovákov po vypuknutí vojny, na ktorej jasne vyjadrili pokračovanie spolupráce s juhoslovanskými Čechmi, ako aj spoluprácu s československou odbojovou centrálou v Belehrade pod Lípovým vedením. Okrem toho Lípova účasť na tomto podujatí predstavovala pokračovanie uznávania jeho legitimacy ako vyslanca ČSR, aj keď oficiálne bol jeho úrad zrušený. Zároveň je to potvrdením o pokračujúcej spolupráci s českou, resp. benešovskou časťou odboja v čase, keď sa už v Paríži rysoval konflikt.

⁴² NA, fond Policejní ředitelství Praha II – prezidium 1931–1940, kart. 608, sg. 42/B56/122. Hlásení výkonné skupiny Zús. a OZús, 29.8.1939; Čj. 20768 pres., 21. 9. 1939. Policajné prezidium Gestapu, do rúk H.K.K. Clemensa.

⁴³ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 217, sign. 38-2-2/11. Poznámky o činnosti Dr. Milana Hodži a jeho spolupracovníkú v našom odboji. V Paríži a Londýne, v kvétnu a v září 1940.

⁴⁴ *Masarykova oslava v Starej Pazove*. Národná jednota, č. 38, 23. 9. 1939, s. 3; *Zprávy*. Nádej, evanjelického a.v. smeru mesačník, č. 10, október 1939, s. 8.

⁴⁵ *Dopisy*. Evanjelický hlásnik, č. 12, december 1939, s. 192.

Do propagácie československého zahraničného odboja sa Národná jednota zapojila v podstate hneď po vypuknutí vojny. Za nepriamu podporu československého zahraničného odboja môžeme považovať informovanie o vzniku „československých légii“ v Poľsku a vo Francúzsku.⁴⁶ Objavili sa aj výzvy k vojvodinským Slovákom, aby boli pripravení pomôcť v nastávajúcom boji: „Naše sympatie v tomto boji sú známe. Predbežne sú to len sympatie viera vo víťazstvo spravodlivej veci. Budme však pripravení na všetko, i na obeť – hmotné a mravné – ktoré sa budú od nás vyžadovať.“⁴⁷ V októbri Národná jednota uverejnila článok P. Šulana o založení Československého národného výboru. Šulan tu samozrejme vyjadril aj svoje presvedčenie o jednotnom československom národe.⁴⁸

Národná jednota priniesla aj správu o podpise zmluvy o vytvorení československej armády vo Francúzsku.⁴⁹ Redakcia uverejnila aj časť rozhlasového prejavu E. Beneša, v ktorom sa obracal na slovenský ľud. V jeho závere uviedol v podstate výzvu na pripojenie sa k zahraničnej armáde: „Československé vojsko v zahraničí znovu nastupuje po boku spojeneckých armád, aby prinieslo najväčšiu obeť v krvi. Všetci spoločne do boja za slobodné Československo v slobodnej Európe!“⁵⁰ Priamu výzvu na narukovanie k československej zahraničnej armáde si však redakcia Národnej jednoty takmer určite nemohla dovoliť. Juhoslávia totiž venovala veľké úsilie tomu, aby neprovokovala Nemecko. Na jeseň 1939 vydal minister vnútra nariadenie o zákaze odvodu dobrovoľníkov do zahraničných vojsk.⁵¹

Národná jednota uverejnila aj základné myšlienky z článku M. Hodžu publikovaného v Československom boji, kde sa vyjadril o nutnosti vyriešenia česko-slovenského pomeru už na začiatku pôsobenia v odbojovom hnutí.⁵² Nedá sa však povedať, že by už v začiatkoch rozkolu v odbojovom hnutí redakcia najvplyvnejšieho periodika vojvodinských Slovákov jasne stranila Hodžovi – pravidelne totiž uverejňovala aj články a výzvy P. Šulana, z ktorých bola úplne jasná jeho podpora Benešovej strany. Československý odboj podporila redakcia Národnej jednoty aj kritikou protiodbojovej propagandy v poslednom čísle roku 1939. Na záver článku vyjadril autor jasnú podporu

⁴⁶ *Nástup českoslov. légii v Poľsku a vo Francúzsku*. Národná jednota, č. 36, 9. 9. 1939, s. 2.

⁴⁷ *Chýry. Z krvi sa rodí nový život*. Národná jednota, č. 36, 9. 9. 1939, s. 3.

⁴⁸ *Nová československá vláda v zahraničí*. Národná jednota, č. 42, 21. 10. 1939, s. 1.

⁴⁹ *Tvorenie čslov. armády vo Francii*. Národná jednota, č. 42, 21. 10. 1939, s. 1.

⁵⁰ *Za slobodné Československo v slobodnej Európe*. Národná jednota, č. 42, 21. 10. 1939, s. 2.

⁵¹ *Sbierajme na Čs. červený kríž*. Národná jednota, č. 45, 11. 11. 1939, s. 2.

⁵² *Predpoklady a záruky dobrovoľnej a trvalej shody česko-slovenskej*. Národná jednota, č. 45, 11. 11. 1939, s. 2.

odbojovému hnutiu: „My juhoslovanskí Slováci nedáme sa pomýliť žiadnou propagandou, žiadnym falšovaním skutočnosti a plne dôverujeme tým, ktorí pracujú na lepšom a spravodlivejšom usporiadaní pomerov v Európe a na zabezpečení nezávislosti a slobody národa slovenského a českého.“⁵³

Spomedzi výraznejších osobností bol na jeseň 1939 v najužšom kontakte so západoeurópskymi odbojovými centrámi Ján Čaplovič,⁵⁴ ktorý komunikoval hlavne s H. Ripkom. Vo svojich listoch informoval o situácii v Juhoslávii aj na Slovensku, dost veľa priestoru venoval návrhom na zlepšenie fungovania odbojovej akcie v Juhoslávii.⁵⁵ V novembri 1939 navštívil Čaplovič parížsku odbojovú centrálu osobne. Po návrate sa za účelom dôsledného informovania o situácii v odboji stretol v podstate so všetkými odbojovými pracovníkmi v Juhoslávii – v Záhrebe s F. Smetánkom, v Belehrade s J. Lípom a J. Davidom. Stretol sa tiež so Stanoje Simićom, juhoslovanským konzulom v Bratislave, ktorý s československým odbojovým hnutím spolupracoval. Plánoval sa stretnúť aj s predstaviteľmi vojvodinských Slovákov – s petrovskou skupinou.⁵⁶ Môžeme konštatovať, že Čaplovič mal dobré vzťahy s oboma názorovými prúdmi v odboji a na rozdiel od ostatných sledovaných predstaviteľov vojvodinských Slovákov sa zatiaľ neobjavili informácie, podľa ktorých by sme ho mohli označiť za podporovateľa jednej z odbojových frakcií.

K vývoju názoru ďalšieho výrazného vojvodinského odbojára J. Bulíka pomohla udalosť z konca augusta 1939. Pri pokuse o prevoz veľkej časti majetku M. Hodžu cez hranice ho totiž zatkli maďarské orgány, následkom čoho bol 2 mesiace väznený v Budapešti.⁵⁷ V novembri sa Bulík síce ešte musel zdržiavať v Budapešti, ale mal tam už v podstate voľný pohyb.⁵⁸ Tento čas však využil na kontakty so zástupcami odbojových skupín na Slovensku – viacerí

⁵³ *Lživá propaganda proti československej zahraničnej akcii*. Národná jednota, č. 52, 30. 12. 1939, s. 2.

⁵⁴ Ján Čaplovič sa narodil v roku 1904 v Záriečí pri Púchove. Väčšinu detstva strávil v Kovačici vo Vojvodine, kde bol farárom jeho otec Ján. Študoval na teologickej a filozofickej fakulte v Bratislave a v Prahe. Po otcovej smrti prebral v roku 1926 miesto farára v Kovačici. V roku 1933 sa presťahoval do Bratislavy, kde pracoval ako novinár až do svojho odchodu do Juhoslávie v roku 1939.

⁵⁵ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a. Poznámky o politickej situácii v Juhoslávii, Ján Čaplovič, 7. 11. 1939.

⁵⁶ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a, List Jána Čaploviča, č. 602/duv/39. 5. 12. 1939.

⁵⁷ O jeho uväznení informovali belehradskí odbojáři priamo londýnsku odbojovú centrálu. AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 377, sign. 40/23/V/83. List J. Lípu Čs. zahr. ústrediu v Londýne, 24. 9. 1939.

⁵⁸ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-20, List č. 199/39.

z nich za ním do Budapešti prišli.⁵⁹ Na prelome rokov 1939 a 1940 môžeme konštatovať, že Bulík mal na vznikajúci konflikt v odbojovom hnutí vlastný názor. Na jednej strane súhlasil s Benešovým argumentom „žiadna ďalšia Pittsburská dohoda“, na druhej strane autonómiu Slovenska považoval za nevyhnutnosť. Vystrihal, že politiku v obnovennej republike nemôže určovať len spolupráca Čechov s evanjelickou časťou Slovenska, ale považoval za nutnosť získať pre boj za obnovu ČSR nejakú reprezentatívnu a zároveň prijateľnú osobnosť z HSLS. J. Čaplovič, ktorý väčšinu Bulíkových názorov z tohto obdobia zaznamenal, ho nepriradil automaticky k Hodžovým prívržencom-nasledovníkom, skôr ho prezentoval ako jedného z najinformovanejších ľudí v tomto období, ktorý sa zrejme na Hodžovu stranu pridá na základe názorového prieniku, prípadne zhody, a z toho vyplývajúceho vlastného rozhodnutia.⁶⁰ V podstate tým vyvracia tvrdenie historika Jozefa Jablonického, podľa ktorého Bulík podporoval Hodžu automaticky na základe jeho silnej pozície medzi vojvodinskými Slovákmi. Taktiež to čiastočne vyvracia Jablonického tvrdenie, že Bulík sa do vnútornej politiky ČSR a Slovenska nezapájal.⁶¹

Bulíkova argumentácia o koncepcii vedenia odbojového hnutia a usporiadania povojnovej ČSR bola podložená práve intenzívnym kontaktom s odbojovými predstaviteľmi na Slovensku a v Protektoráte. Čo sa týka Bulíkovho vzťahu k prvej SR, očividne sa nedá hodnotiť ako nekriticky negatívny, čím sa dosť odlišoval napríklad od petrovskej skupiny. Bulík totiž aj v nasledujúcich mesiacoch opakovane zdôrazňoval nutnosť zapojenia slovenských katolíkov a ich prijateľných politických reprezentantov do obnovy ČSR, teda aj do odbojovej činnosti.

6 Reakcia na rozkol v odbojovom hnutí, január 1940

V januári 1940 sa v odbojovom hnutí prehlboval rozkol, ktorý sa začal v Paríži na jeseň 1939 vytvorením Československého národného výboru (ďalej ČSNV) pod vedením E. Beneša a Slovenskej národnej rady pod vedením M. Hodžu. Po prijatí českých protibenešovských politikov vytvoril Hodža

⁵⁹ Asi najzaujímavejší aspekt tohto Bulíkovho pobytu je, že zasiahol do vývoja situácie na Slovensku. V tomto období sa totiž uvažovalo, že jeden z bývalých členov agrárnej strany vstúpi do vlády prvej SR. Zástupca agrárnikov vyhľadal v Budapešti Bulíka, aby s ním konzultoval túto možnosť. Bulík to v Hodžovom mene kategoricky odmietol – avšak bez Hodžovho vedomia. NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a, List Jána Čaploviča, č. 602/duv/39, 5. 12. 1939.

⁶⁰ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-23a, List Jána Čaploviča, č. 602/duv/39, 5. 12. 1939.

⁶¹ Jablonický používa formuláciu: „(Bulík) ... do našej vnútornej politickej štruktúry nezasahoval“. JABLONICKÝ, Jozef: *Fragment o histórii. Výber z diela 1989–2009*. Bratislava 2009, s. 143–144.

v januári 1940 Česko-slovenskú národnú radu (ďalej Č-SNR).⁶² Komunikácia medzi Parížom a domácimi odbojovými centrámi prebiehala v tomto období prostredníctvom predstaviteľov československého odboja v Juhoslávii.⁶³ Napríklad kuriér, ktorý niesol memorandum slovenských odbojárov ako odpoveď na správu o vytvorení Slovenskej národnej rady, bol poverený, aby kópie správy odovzdal v Belehrade J. Lípovi a J. Bulíkovi.⁶⁴ Toto dvojité adresovanie svedčí o istom stupni samostatného fungovania dvoch táborov, ako aj o tom, že Bulíkova kancelária v Belehrade bola v podstate neoficiálnou „pobočkou“ Hodžovej odbojovej vetvy.⁶⁵

Na príklade zachovanej komunikácie ohľadom tejto udalosti môžeme načrtnúť reakciu členov československého odboja v Juhoslávii na prehĺbenie rozkolu: J. Bulík v liste M. Hodžovi zo 17. januára 1940 reagoval na zverejnenie memoranda slovenských odbojárov, v ktorom dôrazne kritizovali Hodžovo opozičné konanie voči Benešovi. Bulík túto reakciu hodnotil ako zlyhanie Hodžovej frakcie, respektíve nedostatočné odkomunikovanie jej koncepcie a postupu. To, že kuriér odovzdal memorandum v tom istom čase aj Lípovi, označil Bulík tiež za vážnu taktickú chybu, keďže Benešova frakcia tak dostala informáciu zarovno s Hodžovou.⁶⁶ Podľa tohto listu bol Bulík teda naozaj veľmi blízkym spolupracovníkom M. Hodžu, ktorý už v tomto období vnímal vzťah medzi Benešovou a Hodžovou odbojovou frakciou ako výrazne konkurenčný. Podobne to však vnímali aj pracovníci druhej strany, čo dokazuje aj súdobá korešpondencia. V. Klecanda počas svojho pobytu v Belehrade v januári 1940 konštatoval: „Pokiaľ ide o Slovákov tu a v Paríži: Hodža so svojimi nohsledmi stojí samozrejme v opozícii.“⁶⁷ Podobne to vnímal aj J. Lída, ktorý sa sťažoval na lepšie fungujúcu spravodajskú sieť hodžovcov v tomto

⁶² KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan: *PROTI BENEŠOVI! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945*. Praha 2004, s. 43–45.

⁶³ NA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn (ďalej MV-L), kart. 116, sign. 2-11/1, Opis listu J. Lípu E. Benešovi, 16. 1. 1940.

⁶⁴ NA, fond MV-L, kart. 116, sign. 2-11/1, Opis listu J. Lípu P. Maxovi, 16. 1. 1940.

⁶⁵ Hodžovskú odbojovú vetvu v Belehrade tvorilo niekoľko jednotlivcov. Za jej hlavnú osobnosť môžeme vzhľadom na vplyv, kontakty a znalosť prostredia považovať J. Bulíka, ktorého v jeho neprítomnosti zastupoval jeho asistent a odbojový pracovník Ján Struhárik, prípadne v niektorých záležitostiach V. Žuffa, ktorý bol v Belehrade dlhodobo prítomný. Dôležitým členom bol Hodžov zať Ján Pálka. Počas jari 1940 tu nejaký čas pôsobili aj J. Paulíny-Tóth a L. Szathmáry, od mája do augusta tu pobudol aj J. Lichner. Za člena belehradských hodžovcov býva označovaný aj český novinár Karel Hostaša. Niekoľko mesiacov sa v Juhoslávii zdržal aj Jozef Rudinský. ŽUFFA, V. J.: c. d., s. 46, 69; SNA Bratislava, fond MZV, šk. 267, List J. Ciekeru pre MZV č. 1261/40, 4. 3. 1940; JABLONICKÝ, J.: *Z ilegality do povstania*, s. 35–36.

⁶⁶ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 219, sign. 38-2-12, List J. Bulíka M. Hodžovi, 17. 1. 1940.

⁶⁷ AÚTGM Praha, fond EB II., Zpráva Kalvodova čís. 1 z Bělehradu z 20. ledna 1940.

období: „A tak sa stáva, že čulosť, agilnosť a priebojnosť druhej strany zatienuje nás, ktorým sa dostáva vlastne prvých informácií od nich.“⁶⁸

Názorový rozkol ohľadom usporiadania obnovenej ČSR bol medzi juhoslovanskými Čechmi a Slovákmi citelný už od roku 1939. V januári 1940 sa však už objavila zmena vzájomných vzťahov medzi predstaviteľmi oboch odbojových smerov v Juhoslávii: na jednej strane oficiálne stále spolupracovali, na druhej strane sa však v zachovanej internej komunikácii každého z táborov objavovalo stále viac nedôvery a konkurenčného správania.

V januári 1940 sa v Belehrade nejaký čas zdržal Fedor Hodža. Túto jeho cestu údajne pripravil J. Bulík.⁶⁹ Okrem Bulíka sa F. Hodža počas pobytu v Belehrade stretol aj s petrovskou skupinou. Na stretnutí bola schválená rezolúcia, v ktorej žiadali ukončenie nedorozumení v zahraničnom odboji a prijatie M. Hodžu do ČSNV, keďže jedine jeho považovali za dostatočne reprezentatívneho zástupcu slovenského národa. Rovnaká rezolúcia sa mala poslať aj zo Slovenska.⁷⁰ Tieto aktivity svedčia o snahe pracovníkov Č-SNR zmeniť situáciu po negatívnej odozve memoranda slovenských odbojárrov z konca roka 1939. Tiež to však svedčí o priamom kontakte najbližších Hodžových spolupracovníkov s ďalšími predstaviteľmi vojvodinských Slovákov, nielen s J. Bulíkom.

Konflikt v odbojom hnutí sa v prvých mesiacoch roku 1940 preniesol aj medzi juhoslovanských Čechov a Slovákov. Dňa 18. februára 1940 sa konala v Belehrade schôdza Československého zväzu, na ktorej sa vyskytlo množstvo nekonštruktívnych hádok. Na schôdzi sa rozhodlo, že Zväz vyšle do Paríža F. Smetánku ako svojho zástupcu a J. Bulíka ako zástupcu MSJ, aby zistili príčinu nezhôd v odbojovom hnutí.⁷¹ F. Smetánka odcestoval už koncom februára 1940. V Paríži absolvoval dva dlhšie rozhovory s M. Hodžom.⁷² V. Klecanda sa snažil motivovať E. Beneša, aby Smetánku tiež prijal: „Snáď by bolo vhodné, keby ste mohli niektoré zrejme nesprávne výroky ministra Hodžu redukovat' na pravdu, pokiaľ ich budete môcť doložiť tak, aby na ju-

⁶⁸ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 217, sign 38-2-2, sign. 38-2-2/5, List J. Lípu prezídiu ČSNV, 22. 1. 1940.

⁶⁹ Suško, Ladislav: *Das Deutsche Reich und Slowakische Republik 1938–1945. Dokumente, Band 1. Von München bis Salzburg 1938–1940. Dokumente und Essay.* Buch 1. Bratislava 2008, dokument (ďalej dok.) 474, s. 686–691.

⁷⁰ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 217, sign 38-2-2, sign. 38-2-2/5, Referát msgre. Macháčka, 23. 2. 1940.

⁷¹ ŽUFFA, V. J.: c. d., s. 42.

⁷² Archiv Národního muzea v Praze (ďalej ANM Praha), fond Milan Hodža (ďalej fond M. Hodža), kart. 12, Záznam o rozmluvě s p. min. předsedou dr. Hodžou v hotelu Ambassador dne 28. února 1940 od 11–12.30 h.

hoslovanské ovzdušie – Hodžovi tak oddané – to pádne zapôsobilo.⁷³ Tieto rozhovory, ako aj ďalšia komunikácia medzi Juhosláviou a západoeurópskymi centrami československého odboja vyvracajú, respektíve upresňujú tvrdenie Antonína Tichého, pracovníka Lípovej belehradskej centrály. Podľa neho sa záujem M. Hodžu, Š. Osuského a E. Beneša sústredil predovšetkým na boj o krajanov v Spojených štátoch a vo Francúzsku, získanie podpory širokých vrstiev českej a slovenskej komunity v Juhoslávii pre nich nikdy nepredstavovalo vážnu tému.⁷⁴ Juhoslovanskí krajanovia však minimálne v tomto období očividne boli dôležitým článkom a predmetom záujmu aj pre najvyšších predstaviteľov odboja.

Čo sa týka názorovej orientácie bežných členov vojvodinskej slovenskej komunity, vzhľadom na veľmi strohé pramene k tejto téme ju môžeme len predpokladať. Celkovo sa však dá obdobie prvých mesiacov roku 1940 hodnotiť ako jedno z najaktívnejších po stránke organizovania prednáškových a zbierkových podujatí na podporu československého odbojového hnutia. Napríklad P. Vrbovský navštívil s prednáškou *Československo v budúcej Európe* takmer všetky slovenské komunity v Báčke, pričom celkovo dosahovala účasť približne 600 osôb.⁷⁵ Podobne sa angažovali ďalší ľudovýchovní pracovníci a aktivisti.⁷⁶ Pri mnohých z týchto akcií pritom nebolo jasne spomenuté, ktorú frakciu podporovali.

7 Prenesenie rozkolu medzi vojvodinských Slovákov, jar 1940

Čo sa týka činnosti vojvodinskej slovenskej tlače, ani na jar 1940, keď bol konflikt v odbojovom hnutí dosť intenzívny, sa nedá povedať, že by sa redakcia snažila ovplyvňovať názory v prospech jednej alebo druhej strany. Naďalej uverejňovala probenešovské články P. Šulana,⁷⁷ ale aj články podporujúce M. Hodžu.⁷⁸ Pri príležitosti 25. výročia jeho voľby za poslanca Uhorského snemu uverejnila Národná jednota Hodžov článok, v ktorom sa venoval

⁷³ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 219, sign. 38-2-10/3. List V. Klecandu E. Benešovi, 4. 3. 1940; List V. Klecandu E. Benešovi, 5. 3. 1940.

⁷⁴ TICHÝ, Antonín: *Směr Bělehrad!* In: JANEČEK, Oldřich a kol.: *Z počátku odboje*. Praha 1969, s. 433–434.

⁷⁵ *Prednášky*. Národná jednota, č. 6, 10. 2. 1940, s. 4.

⁷⁶ *Prednášky*. Národná jednota, č. 3, 20. 1. 1940, s. 4; *Prednášky*. Národná jednota, č. 4, 27. 1. 1940, s. 4; *Spolkové zprávy*. Národná jednota, č. 9, 2. 3. 1940, s. 3.

⁷⁷ *Blíží pochodeň dočasne zhaslej slobody...* Národná jednota, č. 18, 4. 5. 1940, s. 2.

⁷⁸ *Životy za slobodu, nie pre Gestapo! Rozhovor s dr. Milanom Hodžom*. Národná jednota, č. 17, 27. 4. 1940, s. 1; *Odkaz M. R. Štefánika*. Národná jednota, č. 18, 4. 5. 1940, s. 1.

predovšetkým vykresleniu svojej odbojovej koncepcie.⁷⁹ Vzhľadom na to, že Hodža sa kvôli konfliktu s ČSNV nemohol napríklad dostať do československého zahraničného rozhlasového vysielania, mu týmto redakcia Národnej jednoty preukázala relatívne cennú službu.⁸⁰

Na tento článok najaktívnejšie zareagoval P. Šulan, ktorý Hodžovi napísal veľmi kriticky a ostro ladený list, v ktorom vyčerpávajúco opisoval a podkladal svoje názory na obnovu ČSR a odbojovú činnosť. Najväčším názorovým rozdielom medzi Šulanom a petrovskou skupinou (ale aj J. Bulíkom) bolo, že Šulan za neprijateľnú pokladal už autonómiu Slovenska. Dokonca aj pomlčku v názve ČSR označil za „vítazstvo našich nepriateľov“.⁸¹ Na stranách Národnej jednoty však nikdy nedošlo k žiadnemu otvorenému konfliktu medzi vedúcimi osobnosťami – redakcia naďalej uverejňovala aj Šulanove jasne probenešovské príspevky.

Jediný známy otvorený konflikt medzi predstaviteľmi vojvodinských Slovákov týkajúci sa rozdielných názorov na vedenie odboja sa udial na valnom zhromaždení Československého zväzu v Daruware v apríli 1940. Najobsažnejšiu správu o jeho priebehu podal krajský pracovník J. Andrlík.⁸² Jedným z najaktívnejších účastníkov zhromaždenia bol podľa jeho informácií J. Bulík: „Bol som prítomný na schôdzi Zväzu, kde viedol hlavné slovo Dr. Bulík. Bol som sklamaný. Čakal som riešenie konkrétnych otázok krajských, prípadne odbojových a miesto toho bola trojhodinová debata o dr. Benešovi, Hodžovi, Národnom výbore, Národnej rade, atď.“ Bulík tu opakoval Hodžovu argumentáciu o tom, že Slováci nemajú v ČSNV politické zastúpenie, pretože Š. Osuský je diplomat, R. Viest vojak a J. Slávik predstaviteľ „starého extrému, ktorý sa už nikdy nesmie na Slovensko vrátiť“. Bulík zdôraznil, že je za ČSR, ale s garantovanou autonómiou, pretože žiadny katolík nepôjde posilniť emigráciu, pokiaľ nebudú dané tieto garancie. Následne proti Bulíkovi vystúpil P. Šulan, ktorý hovoril o nutnosti národnej aj štátnej jednoty medzi Čechmi a Slovákmi, prečítal aj kópiu svojho listu poslaného M. Hodžovi do Paríža. Po skončení schôdze Andrlíkovi osobne povedal, že Bulíkove názory nezdediajú všetci Slováci. Podľa neho viaceré slovenské komunity stáli stopercentne za ČSNV, „ale že ľud bojí sa dr. Bulíka, ktorý je skvelý rečník, je

⁷⁹ ANM Praha, fond M. Hodža, kart. 12, sign. 532, Prejav a pozdrav od dr. Milana Hodžu.

⁸⁰ AÚTGM Praha, fond VK, kart. 40, sign. 174, list 294–297, Zpráva V. Žuffu J. Lichnerovi, Belehrad, 24. 4. 1940.

⁸¹ NA, fond MV-L, kart. 54, sign. 2-1/823/3.

⁸² J. Andrlík v tomto období cestoval medzi krajskými komunitami na Balkáne, o ktorých podal obsiahle hlásenie. Vo viacerých vyjadreniach uviedol vyslovene nepravdivé alebo zavádzajúce informácie, rozhodne to však predstavuje zaujímavý pohľad na vzťahy a záležitosti fungovania juhoslovenskej krajskej komunity aj odbojových pracovníkov.

angažovaný v juhosl. politike a bude pravdepodobne kandidovať do skupštiny.⁸³ Ľudia sa boja jeho teroru a výbojnosti. Veď na schôdzi prehlásil tvárou v tvár dr. Šulánovi že je mladý neskúsený chlapec.“⁸⁴

V Československom zväze teda pokračoval konflikt prenesený zo západnej Európy. Tentoraz však priniesol zmenu – deliaca čiara neviedla pomedzi Čechov a Slovákov, ale preniesla sa dovnútra slovenskej komunity. Napriek známym názorovým nezhodám medzi vedúcimi osobnosťami nebolo časté, aby došlo k otvorenej konfrontácii, a to zvlášť na takomto verejnom podujatí. Šulán aj Bulík predstavovali vzdelané, dobre informované a aktívne osobnosti, ktoré mali svoje názory podložené a vyargumentované. Pri Bulíkovi však treba brať do úvahy, že na rozdiel od Šulána mal dlhoročné politické skúsenosti, a aj v otázkach koncepcie vedenia odboja a obnovy ČSR bol oveľa bližšie k priamym aktérom týchto diskusií.

Andrlík zaznamenal aj reakciu S. Štarkeho na túto situáciu: „Veľkú vinu má evanj. biskup Samo Štarke ktorý je úplne pasívny a ktorý, keď začala debata, zbral sa a odišiel zo schôdze, ako to robí vždy keď sa jedná o nejakú chúlостivú vec.“⁸⁵ Štarkeho názory na rozkol v odbojovom hnutí nie sú známe, takže tento príklad je v podstate ojedinelý dôkaz k tejto téme. Podľa niektorých informácií mal byť na rozdiel od Bulíka rozhodným zástancom úzkej spolupráce s Čechmi,⁸⁶ potom by však bolo otázne, prečo sa na valnom zhromaždení rozhodol nezasahovať. Je možné, že do debát o odbojových koncepciách sa nezapájal, pretože si uvedomoval riziko vyhrocovania konfliktov naprieč malou krajskou komunitou v Juhoslávii.

8 Situácia po páde Francúzska

Rýchla porážka Francúzska v júni 1940 mala na situáciu v Juhoslávii veľmi silný vplyv. Juhoslovenská vláda sa následne začala ešte výraznejšie prispôbovať nemeckým požiadavkám, čo sa prejavilo aj zostrením cenzúry pri článkoch a podujatiach, ktoré by mohli provokovať Nemecko a jeho spojencov.⁸⁷ Zmenu situácie bolo cítiť aj v článkoch *Národnej jednoty*. Priama

⁸³ Šulán tu použil srbizmus *skupština*, v doslovnom preklade snem, respektíve zhromaždenie. Išlo o juhoslovenský parlament.

⁸⁴ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-20, Zpráva o situaci a činnosti zahraničních Čechoslováků na Balkáne, Paříž, 12. 4. 1940.

⁸⁵ NA, fond AHR, kart. 137, sign. 1-11-20, Zpráva o situaci a činnosti zahraničních Čechoslováků na Balkáne, Paříž, 12. 4. 1940.

⁸⁶ SOVILJ, M.: c. d., s. 169.

⁸⁷ TEJCHMAN, Miroslav: *Boj o Balkán*. Praha 1982, s. 116.

kritika prvej SR a ostatných spojencov nacistického Nemecka sa zo stránok prakticky vytratila, redakcia si mohla dovoliť len preberať kriticky písané články z iných vládou uznávaných periodík.

Čo sa týka vplyvu týchto udalostí na politickú orientáciu vojvodinských Slovákov, od leta 1940 možno badať najväčší nárast podporovateľov prvej SR, a to medzi inteligenciou, ale aj bežnými členmi komunity. Najväčšie známe centrum podporovateľov ľudáckeho režimu tvorila skupina okolo farára Vladimíra Hurbana v Starej Pazove.⁸⁸ Napriek snahe petrovskej skupiny o dôsledné ignorovanie ľudáckych predstaviteľov sa stále viac vojvodinských Slovákov obracalo na belehradské vyslanectvo prvej SR.⁸⁹

Pád Francúzska v podstate znamenal Benešovo víťazstvo po niekoľkomesačnom konflikte v odbojovom hnutí, čo sa prejavilo útlmom činnosti hodžovskej emigrácie⁹⁰ Spomedzi spomenutých členov belehradských hodžovcov odišiel v tomto období J. Pálka a v auguste 1940 aj J. Lichner.⁹¹ Naopak, pribudol Hugo Lasslauer.⁹² Pod tlakom juhoslovanskej vlády museli krajinu opustiť aj viacerí predstavitelia českej, resp. benešovskej časti odboja a príslušníci vojenskej časti československého odboja.⁹³

Po páde Francúzska utlmili svoje odbojové aktivity prakticky všetci zapojení vojvodinskí Slováci okrem P. Šulana. Ten v období od 6. júla do 15. novembra 1940 zorganizoval pri rôznych pamätných dňoch 6 zbierok, ktoré spolu vyniesli 27 570 dinárov.⁹⁴ Tieto peniaze boli teda takmer určite použité pre Benešovu odbojovú frakciu. V tomto období sa Šulan zároveň odhodlal k výraznejšiemu zviditeľneniu. Dňa 7. júla 1940 pri príležitosti výročia upálenia Jána Husa napísal list E. Benešovi, v ktorom mu vyjadril svoju vernosť.⁹⁵

Na jeseň sa síce situácia československých odbojárův a emigrantův v Juhoslávii upokojila, ale ich činnosť bola oproti prvej polovici roku 1940 ne-

⁸⁸ Pozri korešpondenciu medzi J. Ciekerom a V. Hurbanom, SNA Bratislava, fond MZV, šk. 277.

⁸⁹ SNA Bratislava, fond MZV, šk. 268, č. 3658/40 Slováci v Juhoslávii, 21. 10. 1940; SNA Bratislava, fond MZV, šk. 277, List J. Kmeťka. Vyslanectvu SR, 9. 12. 1940.

⁹⁰ JABLONICKÝ, J.: *Fragment o histórii*, s. 140.

⁹¹ ŽUFFA, V. J.: *c. d.*, s. 85.

⁹² Archiv bezpečnostních složek v Prahe, fond Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV, Z-6-271, Spis Studijného ústavu Ministerstva vnútra o M. Hodžovi, 27. 6. 1955.

⁹³ TEJCHMAN, Miroslav: *Iniciativy čs. vojenské zahraniční služby na Balkáně v letech 1939–1941*. In: Československá vojenská zahraniční služba v letech 1939–1945. Sborník studií. Praha 2008, s. 170; SOVILJ, M.: *c. d.*, s. 89–93.

⁹⁴ Väčšinou išlo o zbierky na Československý červený kríž, v menšej miere predplatné Československého boja alebo zbierky pre vojakov. VÚA-VHA Praha, sbírka osvědčení podle zákona č. 255/1946, Pavel Šulan.

⁹⁵ AÚTGM Praha, fond EB II., kart. 432, sign. XIV/122/4, List P. Šulana E. Benešovi, 7. 7. 1940.

porovnateľne menšia. Najväčšou zmenou belehradskej hodžovskej skupiny na jeseň 1940 bol odchod J. Bulíka z Belehradu do rodnej Kovačice. Bol už totiž finančne úplne vyčerpaný, pričom veľkú časť vlastných prostriedkov minul v prospech odboja a odbojárov. V Kovačici začal pracovať ako verejný notár slovenskej menšiny.⁹⁶

Útlm propagačných a manifestačných aktivít vplyvom zostrenia cenzúry je viditeľný aj v tom, že MSJ odporúčala svojim miestnym odborom, aby 28. október po prvý raz za 20 rokov oslavovali nie ako výročie založenia ČSR, ale ako deň narodenia L. Štúra.⁹⁷ Jediná oslava, na ktorej sa spomenulo aj výročie vzniku ČSR, sa konala v Palánke. Znovu bol za tým P. Šulan, ktorý viedol prednášku s názvom *28. október a Ľudovít Štúr – otázka československej národnej jednoty*.⁹⁸ Šulan ostal aktívny vo svojej dovtedajšej činnosti – zbierkových aktivitách. Jeho posledné tri zbierky na prelome rokov 1940 a 1941 znovu vyniesli relatívne veľkú sumu – 35 000 dinárov.⁹⁹

Petrovská skupina svoje aktivity výrazne utlmila, resp. o ich spolupráci s československým odbojom v tomto období nie sú takmer žiadne informácie. Inak boli belehradskí hodžovci už len v minimálnom kontakte s vojvodinskými Slovákami – prevažne išlo o občasné návštevy Kovačice, kde mali relatívne silné zázemie.¹⁰⁰

9 Záver

Celkovo môžeme podľa zatiaľ známych informácií konštatovať, že dominantná časť inteligencie vojvodinských Slovákov podporovala v rokoch 1939–1941 odbojovú koncepciu M. Hodžu. Dôvodmi na to boli dlhoročná silná pozícia M. Hodžu v tejto komunite, ale do veľkej miery tiež čulý kontakt Hodžovými spolupracovníkmi a vedúcimi osobnosťami komunity, ktorý prebiehal do veľkej miery prostredníctvom J. Bulíka. Po páde Francúzska táto skupina utlmila svoju činnosť, aj keď v rámci možností sa stále snažila vstúpiť do komunity postoj odmietajúci prvú SR a podporujúci obnovu ČSR.

Najvýraznejším podporovateľom odbojovej koncepcie E. Beneša bol medzi vojvodinskými Slovákami P. Šulan. Kvôli svojím názorom neváhal ísť ani do ostrého konfliktu, čo dokázal vo svojom liste M. Hodžovi a počas ostrejšej

⁹⁶ ŽUFFA, V. J.: c. d., s. 98, 90–91.

⁹⁷ *Oslavy*. Národná jednota, č. 44, 2. 11. 1940, s. 4.

⁹⁸ *Oslavy*. Národná jednota, č. 44, 2. 11. 1940, s. 4.

⁹⁹ VÚA-VHA Praha, sbírka osvědčení podle zákona č. 255/1946. Pavel Šulan.

¹⁰⁰ ŽUFFA, V. J.: c. d., s. 52; Rozhovor s Jánom Čaplovičom, 18. 9. 2018.

výmene názorov s J. Bulíkom. Na rozdiel od hodžovcov svoju činnosť ne-utlmil ani po páde Francúzska.

Čo sa týka predstaviteľov vojvodinských Slovákov podporujúcich prvú SR, treba spomenúť predovšetkým skupinu inteligencie okolo farára V. Hurbana v Starej Pazove. Počet podporovateľov ľudáckeho režimu však postupne rástol aj medzi bežnými členmi komunity, čo sa výraznejšie začalo prejavovať práve po páde Francúzska.

Jednotlivé osobnosti mali v ďalšom vývoji udalostí rôzne osudy. V apríli 1941 bola Juhoslávia porazená a jej územie rozdelené medzi nemeckých spojencov a oblasti pod priamou správou Nemecka. Spomedzi najaktívnejších osobností dvaja vojvodinskí Slováci emigrovali a boli prijatí do služieb Benešovej exilovej vlády: Ján Čaplovič, ktorý sa voči Benešovej koncepcii nikdy nevyhranil, pôsobil v Londýne ako redaktor týždenníka *Čechoslovák*, od jesene 1940 bol členom Štátnej rady, od roku 1942 jej podpredsedom.¹⁰¹ Pavel Šulan v marci 1941 narukoval do československej zahraničnej armády, kde slúžil na poste vojenského duchovného.¹⁰² V auguste 1943 bol prevelený do Británie, kde od roku 1944 riadil tajné rozhlasové vysielanie pre Slovensko pri propagandistickom oddelení exilového MZV. Pri odporúčaní na tento post mu veľmi pomohol práve jeho radikálne probenešovský postoj dokladovaný jeho spomenutou korešpondenciou – kritickým listom M. Hodžovi a podporným E. Benešovi.¹⁰³

Ostatní spomenutí predstavitelia vojvodinských Slovákov ostali na okupovanom území s rôznym osudom: členovia petrovskej skupiny sa ocitli na území okupovanom Maďarskom. Napriek perzekúciám sa naďalej snažili šíriť odbojové myšlienky.¹⁰⁴ J. Bulík bol zadržaný pražským Gestapom a po dlhšom vypočúvaní presunutý do koncentračného tábora Mauthausen, kde bol 30. januára 1942 brutálne popravený.¹⁰⁵

¹⁰¹ ČAPLOVIČ, Ján: *Osudy rodiny Čaplovičovcov po kovačickom procese*. In: BAJANÍK, Stanislav a kol. (eds.): *Kovačica pamätá. K 100. výročiu Kovačického procesu 1907–2007*. Martin 2007, s. 96–97.

¹⁰² VÚA-VHA Praha, sbírka osvědčení podle zákona č. 255/1946, Pavel Šulan.

¹⁰³ FLOSMAN, Martin: *Vojenský duchovní Pavel Šulan*. Vojnová kronika. Odborný časopis Múzea SNP, 5, 2016, č. 2, s. 59–63.

¹⁰⁴ VÚA-VHA Praha, sbírka osvědčení podle zákona č. 255/1946, Andrej Sirácky, č. 191966/80.

¹⁰⁵ Súkromná pozostalosť J. Bulíka, Malachov – nespracované, Doslov k osudu JUDr. Jána Bulíka; FARKAŠ, Jozef: *Dejiny Kovačice 1802–1946*. Kovačica 1985, s. 223–224.

RESUMÉ

VZŤAH VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV K ČSR
A ČESKOSLOVENSKÉMU ZAHRANIČNÉMU ODBOJU
V ROKOCH 1939–1941

Vojvodinskí Slováci sa v medzivojnovom období vyznačovali silným pútom k ČSR. V tomto postoji vytrvali aj po udalostiach jesene 1938 a marca 1939, keď sa stali jednou z najaktívnejších krajanských komunít po stránke odporu voči prvej Slovenskej republike a zároveň po stránke podporovania obnovy Československej republiky. Viacerí vedúci predstavitelia sa do spolupráce s odbojovým hnutím zapojili veľmi aktívne, a to predovšetkým formou propagácie a materiálnej podpory, v jednom prípade aj formou priamej spolupráce s vysokými odbojovými predstaviteľmi. Po vyostrení nezhôd medzi E. Benešom a M. Hodžom podporovala dominantná časť vedúcich osobností tejto komunity Hodžovu odbojovú frakciu, našli sa tu však aj aktívni podporovatelia E. Beneša. Postupom času rástol medzi vojvodinskou slovenskou inteligenciou aj počet podporovateľov prvej Slovenskej republiky, pričom výraznejšie sa tento trend začal prejavovať v lete 1940 po páde Francúzska.

Kľúčové slova: zahraniční Slováci, Slováci z Vojvodiny, medzivojnová Juhoslávia, medzivojnové Československo, československý protifašistický odboj

SUMMARY

*THE RELATIONSHIP OF THE VOJVODINA SLOVAKS
TO CZECHOSLOVAKIA AND THE CZECHOSLOVAK RESISTANCE
MOVEMENT ABROAD BETWEEN 1939 AND 1941*

The Vojvodina Slovaks had a strong connection with Czechoslovakia in the interwar period. The relationship remained close even after the events of autumn 1938 and March 1939, when they became one of the most active expatriate communities resisting the First Slovak Republic and supporting the restoration of Czechoslovakia. Multiple leaders actively collaborated with the resistance movement, namely through promotion and material support. In one particular case, they directly cooperated with high-level resistance

leaders. After the disagreements between Edvard Beneš and Milan Hodža escalated, the majority of the leaders supported Hodža's resistance faction, although there were also some advocates of Edvard Beneš. Over time, the number of supporters of the First Slovak Republic grew among the Vojvodina Slovak intelligentsia, and the trend became more pronounced in the summer of 1940 after the fall of France.

Keywords: Slovaks Abroad, Vojvodina Slovaks, Interwar Yugoslavia, Interwar Czechoslovakia, Czechoslovak Anti-Fascist Resistance

Mgr. Ondrej Druga, Ph.D.
Banícka 18
974 05 Malachov
Slovenská republika
e-mail: ondrej.druga@gmail.com